

Ruská armáda a současnost

Negativní afghánská zkušenost se pro ruské ozbrojené síly stala stejným traumatem jako vietnamská pro USA. Politická a diplomatická „dobrá vůle“, manifestovaná státním vedením směrem na Západ (pravda, s pevnými účitami), je v ruské armádě chápána jako série neúspěchů a porážek. Podle názoru vojenskopolitického komentátora deníku Segodnja P. Felgengauera je největším problémem ruské armády její psychologický stav a náladovost. Felgengauer dále uvádí, že by armáda potřebovala svou „Grenadu“, tedy lehký úspěch s dostatečnou pozitivní publicitou a tomu odpovídajícím diplomatickým využitím. Za jediný skutečný úspěch se v armádních kruzích donedávna považovalo razantní vystupování velitele 14. armády generálporučíka A. I. Lebedě v moldavsko-podněsterském konfliktu, díky čemuž se stal uznávanou vojenskou autoritou. Nejen tyto přednosti ocenil po prvním kole prezidentských voleb prezident Jelcin, když v červnu letošního roku jmenoval Lebedě tajemníkem bezpečnostní rady.

Ozbrojené síly v systému kolektivní bezpečnosti

Navzdory podpisu Dohody o kolektivní bezpečnosti SNS z 15. 2. 1992, která však v sobě nese i známky nedostatečného řešení některých fází dilatace konfliktních bodů, se v odborných kruzích v Moskvě a v rámci Společenství nezávislých států i po „přitvrdění“ zahraniční politiky Ruské federace diskutují otázky akceschopnosti ruské armády, jejího postavení a zda je v současné době třeba nové vojenské aliance či svazku v rámci SNS jako protiváhy vůči možnému rozšíření NATO blíže k hranicím Ruské federace, resp. blíže k hranicím Společenství nezávislých států.

Tato diskuse našla svoji podobu nejen v již vzpomenuté analýze, ale i v tezích „Rusko a NATO“, které vypracovala a předložila (25. 5. 1995) Rada pro zahraniční a obranou politiku Ruska. V tezích se kromě jiného konstatuje: „...rozšíření NATO může znamenat začátek formování takového systému bezpečnosti, ve kterém nebude místo pro plnohodnotnou účast Ruska...“ Strategický střednědobý cíl ruské politiky je: „...zřídit a zdržet realizaci rozhodnutí o rozšíření (pozn. NATO), pokud vůbec bude takovéto rozhodnutí přijato...“ (Nězavisimaja gazeta, 21. 6. 1995).

Skeptikové tvrdí, že vytvoření takového nebo i jakéhokoliv jiného uskupení vrátí svět zpátky k blokovému systému, k blokové konfrontaci a tento stav se stane živnou půdou pro ožívání mýtů.

Druhá skupina tvrdí, že realizace této myšlenky je velice potřebná, protože:

- * kromě historických, ekonomických a politických podobností mezi zeměmi SNS existuje i jakási reálná geopolitická vazba, podobnost základních strategických zájmů, podobnost cílů a úloh spojených se zabezpečením národní bezpečnosti;
- * ekonomická vyspělost zemí SNS je na rozdílné úrovni, z čehož vyplývá, že je nemožné zajistit vojenskou bezpečnost zemí SNS individuálním přístupem;

- * je reálná možnost řešit současné konflikty na území bývalého SSSR prostřednictvím této aliance (svazku) a zabezpečit stabilitu ve vztahu mezi jeho subjekty;
- * existuje reálná vojenská hrozba vůči každému státu SNS.

Když mluvíme o problematice SNS, je třeba se dotknout poznámky o „přitvrdění“ zahraniční politiky Ruské federace, která opouští fázi romantismu a vstupuje do přechodného období formulování, ovlivňování a hlavně prosazování svých cílů. Tím dává v poslední době stále výrazněji najevo odhodlání obnovit úlohu Ruska jako jedné z evropských a světových mocností, která bude důrazněji než dosud prosazovat své **národní zájmy** a národní zájmy svých partnerů v rámci SNS. Od tohoto společenství totiž každá zúčastněná strana, nehlédíc na chaos vládnoucích ve většině členských států SNS, očekávala a očekává něco jiného.

Ruští analytici se domnívají, že „je třeba se snažit, aby se Rusko stalo centrem ekonomické, politické a vojenské přitažlivosti pro spřátelené země, aby si upevnilo vedoucí pozici v SNS, což je klíčovou a nejdůležitější podmínkou pro zajištění jeho státní bezpečnosti, ochrany teritoriální celistvosti a upevnění statutu **velké světové mocnosti**“. Pro naplnění tohoto cíle je kromě jiného zapotřebí i moderní armády.

Podle **názoru Ministerstva obrany Ruské federace (MO RF)** by se Rusko, které vlastní strategické jaderné síly a dostatečný vojenskoekonomický potenciál, mělo stát klíčovým státem systému kolektivní bezpečnosti Společenství nezávislých států. Nyní se formují základní kontury takového systému, který údajně umožní efektivněji řešit problémy spojené s předcházením a zastavením ozbrojených konfliktů na území členských států stejně jako mezi nimi navzájem (pod záštitou OSN a SNS).

V současnosti prosazuje MO RF tendenci, podle níž:

- vojenská přítomnost RF v řadě zemí SNS **odpovídá zájmům kolektivní bezpečnosti SNS**, neboť vystupuje jako základní politický princip, jehož realizace zabezpečuje obranu národních zájmů RF na tomto teritoriu, přispívá ke strategické stabilitě SNS a neohrožuje národní stabilitu států, ve kterých jsou rozmístěny ruské ozbrojené síly;
- je však třeba vojenskou přítomnost zachovat na nižší úrovni, tedy přejít do dislokace celých seskupení k vytvoření vojenských základů RF na území států SNS;
- je nevyhnutelné do konce roku 1996 právně legalizovat ruskou vojenskou přítomnost v tzv. blízkém zahraničí, a to především cestou uzavírání bilaterálních smluv o místech a podmínkách dislokace ozbrojených sil RF na území příslušného státu, stejně tak jako formou smluv o vojenské spolupráci s ním.

Systém kolektivní bezpečnosti SNS by neměl být údajně protiváhou NATO, ale komponentem budoucího euro-asijsko-pacifického bezpečnostního systému.

Koncepce vojenské reformy ruské armády

Bojová síla a konzistence ruské armády nedosahuje v počtech, v úrovni výcviku, v součinnosti jejích jednotlivých složek, v technickém a materiálním zabezpečení ani v morálce efektivnosti a připravenosti bývalé sovětské armády z přelomu 70. a 80. let. Je to však dostatečná bojová síla, se kterou je třeba vždy počítat, a to i v globálním rozsahu. Vždyť Rudá armáda se také zrodila z chaotických okolností občanské války a až na některé výjimky zpočátku pouze na území evropského Ruska. V tomto směru disponuje dnešní

ruská armáda (i po osamostatnění důležitých součástí bývalého SSSR) většími možnostmi odvodu braneckých kontingentů, než je schopna podrobit odpovídajícímu výcviku a organizačně zvládnout ve všech vojenských a sociálních náležitostech. V souvislosti s mnohými problémy, kterým musí armáda čelit a které ji vhnějí do postavení obecně považovaného za pokouřící a hanebné, projevuje současné vedení státu snahu o její postupnou a plánovitou reformu. Na MO RF se dokonce objevují názory, že současné ozbrojené síly RF žijí ještě z reforem, které uskutečnil v 60. a 70. letech minulého století ruský ministr obrany, maršál D. A. Milutin (žil v letech 1816-1912).

Jako jeden z důvodů, proč se přistupuje ke komplexní reformě armády (od vyřešení legislativních otázek ubytovacích možností až po vlastní strategicko-taktickou orientaci), se zcela otevřeně uvádí snižování rizik, které představuje pro stát a společnost. Místo uplatnění a perspektivu obnovení prestiže současné armády vidí velcí složky v operacích na vlastním území, kde je do operačního prostoru evidentně zahrnuto území celého SNS. V úvahu (a za nikoli skrytého ruského zájmu) připadají též mezinárodní mírové operace uskutečňované pod hlavičkou OSN a dnes i OBSE.

V současnosti jsou prakticky všechny kategorie vojáků z povolání jako celek politicky indiferentní a i když je armáda předmětem politického boje, existuje malá možnost, že by mohla vystoupit na podporu nějaké politické strany. Ve všech sociálních skupinách ozbrojených sil RF převažuje sklon k depresi a apatii, i když na druhé straně podporují populistické politiky slibující návrat k „historické misi“ ruské armády. Jednou z důležitých a určujících okolností se může stát to, zda nejvyšší ruský vojenský orgán exekutivy (s výjimkou velitelství pohraničních jednotek a vojsk ministerstva vnitra) neztratí svůj institucionální a relativně vyvážený status v dominantní prospěch některého ze soupeřících „vojenských klanů“ v ústředí. Tyto jsou svázány s vysoce postavenými kruhy, zabývajícími se nelegální hospodářskou činností směrem do zahraničí, ve které je vyhrazeno přední místo exportu zbraní.

Některé směry vojenské reformy

Zde se jedná o formování systému státního řízení vojenské sféry a formování systému efektivní státně-politické a občanské kontroly bezpečnostních struktur státu. Dalším významným směrem reformy ozbrojených sil by se měla stát změna (optimalizace) organizační struktury a složení ozbrojených sil. Podle MO RF půjde o snížení celkových početních stavů OS, což se projeví ve větší naplněnosti plánovaných tabulkových míst a ve svém důsledku i ve zvýšení jejich bojovosti. Uvedená změna by měla vést i k vytvoření nového systému organizační rezervy ozbrojených sil RF i dalších druhů vojsk.

Dalším směrem reformy je formování ideologie vojenské prezenční služby, jejíž základem by mělo být přijetí těchto opatření:

- ▲ vytvoření systému výchovné práce a morálně-psychologické přípravy vojáků prezenční služby;
- ▲ formování systému sociálně-ekonomických podmínek, které by zaručovaly prestiž vojenské služby a zabezpečovaly obranu práv vojáků z povolání;
- ▲ zákaz účasti příslušníků prezenční služby (vojáků, poddůstojníků, nižších důstojníků) na aktivitách politických stran v orgánech výkonné, moci.

Nový systém doplňování ozbrojených sil by měl představovat model ústavní povinnosti státní služby včetně administrativní, vojenské a alternativní státní služby. V první řadě by mělo jít o:

- ◆ posouzení otázky ohledně zrušení institutu (možnosti) omezení a odkladu vojenské (státní) služby;
- ◆ podstatné posílení systému tzv. kontraktní služby, především nižších důstojníků, jako základu postupné profesionalizace armády;
- ◆ přechod k povolávání na vojenskou prezenční službu jednou za rok, přičemž povolávací rozkazy by dostávali muži ve věku 19-21 let.

Je nutno zabezpečit změnu systému **přípravy voj. profesionálů a výchovy vojsk**. Dosavadní systém profesionální přípravy, včetně morálně-psychologických kvalit vyšších velitelů ozbrojených sil, zkrachoval. Převládá protekcionismus a jmenování do funkcí na základě známostí, a ne na konkurzním základě, s přihlédnutím na názor velitelských shromáždění. Třeba komplexně reformovat systém vojenského vzdělávání, přičemž je nevyhnutelné snížit počet vojenských vysokých škol a tzv. vojenských učebních center.

Ohledně **politiky sociálních záruk příslušníků ozbrojených sil** (vojáků z povolání) je nutno rozpracovat nový systém takových záruk jak vojáků z povolání, tak osob propuštěných do zálohy, ale i členů jejich rodin. Měl by obsahovat:

- zvýšení platů vojáků z povolání a zvýšení jejich celkového materiálního zabezpečení;
- zabezpečení plné realizace státního programu *Ubytování pro vojáky z povolání*;
- vytvoření nevyhnutelných materiálních podmínek pro důstojníky, kteří podléhají snižování početních stavů a jsou propuštěni do zálohy, formou jednorázové kompenzace;
- výstavbu bytů pro vojáky z povolání, kteří jsou nebo mají být propuštěni do zálohy, stejně jako zabezpečení služebními byty v průběhu výkonu činné služby;
- vytvoření podmínek vojáků z povolání, kteří mají být propuštěni do zálohy, aby mohli získat civilní kvalifikaci;
- nové definování statutu orgánů vojenského soudnictví, které by mělo být samostatné a hospodářsky nezávislé na ministerstvu obrany.

Vojenskoekonomické a vojenskotechnické aspekty reformy

Vojenská reforma by měla podle názoru vojenských expertů zahrnovat změnu finančně-hospodářské sféry, vojensko-technické politiky a obranné výroby.

a) Vojenské výdaje

Proces tvorby státního obranného rozpočtu, včetně výdajů na vojenskou reformu, musí být spojen s vypracováním a přijetím normativních aktů, které jednoznačně určí systém vypracování, posouzení a schválení, stejně jako kontroly plnění obranného rozpočtu. V zájmu reálného zabezpečení průběhu vojenské reformy je nutné explicitně určit výši jejich výdajů a tyto výdaje vyčlenit jako samostatnou kapitolu ve federálním rozpočtu. Po schválení státního rozpočtu, včetně výdajů na vojenskou reformu, je třeba zabezpečit kontrolu jejich využívání prostřednictvím nově vytvořeného ústavního orgánu - tzv. kontrolního úřadu (*sčotnaja palata*).

b) Vojenskotechnická politika

Podle názoru expertů MO RF dosahuje vybavení ruské armády moderními typy zbraní pouze jedné třetiny z celkového množství zbraní nebo zbraňových systémů. Kromě toho byla v procesu snižování výdajů nejvíce postihnuta vědecko-výzkumná základna obranného průmyslu. Proto by mělo být hlavním úkolem v oblasti vojenské politiky zachování vědeckého potenciálu a vytvoření prototypů zbraní nové generace.

c) Vojensko-průmyslový komplex (VPK)

Je nevyhnutelné VPK transformovat v nejbližším období na státní komplex přesných technologií. Jeho základem by byly státní podniky, kterým by stát poskytoval dotace. Ostatním podnikům je třeba poskytnout ekonomickou samostatnost a zainteresovat je na výrobě nových druhů zbraní formou konkurzu. V nejbližším období je potřebné přijmout rozhodnutí o programu přezbrojení armády a také o státních objednávkách ve VPK.

Průběh reformy

Jednou z klíčových otázek, jejíž způsob řešení bezprostředně ovlivňuje nejen míru zajištění národní bezpečnosti RF, ale týká se i širších otázek tvorby evropského systému bezpečnosti, je problematika vojenské reformy RF.

Pro odsunutá vojska z východoevropských států byla vytvořena nová místa dislokace v RF, byly jim zabezpečeny podmínky pro plnění výcvikových úkolů. Horší je to s reorganizací jednotlivých druhů vojsk. Většina z vnitřních vojenských okruhů bývalého Sovětského svazu nabyla v podmínkách RF charakteru pohraničních okruhů. Proto se přistoupilo k jejich reorganizaci, která však naráží na celou řadu problémů. Například v důsledku rozpadu SSSR se Severokavkazský vojenský okruh stal z týlového okruhu pohraničním, avšak ten může mít podle vídeňské kvóty (jako týlový okruh) maximálně 150 tanků. Ruská federace se proto již delší dobu snaží o přehodnocení maximálních přístupných limitů, ale bez většího úspěchu. Navíc trpí armáda akutním nedostatkem financí. jedním z důsledků je, že za poslední tři roky se v armádě nekonalo ani jedno divizní cvičení.

Průběžně, třebaže s velkými problémy, se plní i reorganizace jednotlivých druhů vojsk. *Strategická raketová vojska* se mohou pochválit odsunem bojových hlavic z území, kde byly rozmístěny jaderné zbraně bývalého SSSR. Snížily se jejich tabulkové počty a byla přezbrojena na nový typ raket *TOPOL*. Ohledně *vzdušných sil* je hlavním úkolem zachování existujícího stavu. Je velkým problémem, že se létá jen minimálně a technika rezaví a morálně zastarává. Systém *protivzdušné obrany státu* se po rozpadu SSSR taktéž rozpadl. Jih a sever země se prakticky nechrání. PVO je soustředěna jen na východě a okolo Moskvy. V současnosti velení ozbrojených sil stanovilo pro PVO nový úkol: *nechránit celou hranici Ruské federace, ale vybrané nejdůležitější objekty v RF* (tzv. *objektový systém PVO*). Systém ruské PVO by měl být během roku vyzbrojen komplexy *S-300 (SA-10 GRUMBLE)*. Moskevský okruh PVO se v minulém roce transformoval na armádu (nižší stupeň). Ruské *vojenské námořnictvo* udržuje bojeschopnost jen s problémy. Počty jejich plavidel se neustále snižují a nové se nenakupují. (V poslední době však byla objednána dvě nová moderní plavidla - křižník a torpédoborec - *pozn. redakce.*) Tento stav komplikuje nejasnost situace kolem Černomořské flotily. V rámci reorganizace ruského vojenského námořnictva byl vytvořen z části Baltské flotily, 11. gardové armády

a Kaliningradského svazku PVO Kaliningradský obranný úsek. Kromě toho v Kaliningradě umístili Baltskou vojenskou námořní základnu. Středem pozornosti je však reorganizace nejpočetnějších *pozemních vojsk*. Dosavadní struktura (divize /vševojsková má cca třináct tisíc a tanková cca deset tisíc tabulkových míst/, svazek, armáda, okruh) se neosvědčila, a proto se přijalo rozhodnutí o zavedení nové struktury vojsk: divize se transformují na brigády, svazky na divize a armády na svazky. Pozemní vojska mají už tradičně nenaplněné počty. Například jen na stupni velitele čtyři chybí více než třicet tisíc lidí. Obecně je možno konstatovat, že doposud se nepodařilo najít politickou vůli a prostředky na realizaci radikální (a podle možnosti rychlé vojenské reformy), která by vedla armádu z hluboké krize, ve které se nachází.

Zdůrazňuje se význam místa a úlohy ruských ozbrojených sil při zajišťování národní bezpečnosti země. Ruská armáda údajně v Čečensku splnila svou ústavní povinnost, protože zabezpečila územní celistvost Ruské federace. Politické důsledky vojenské operace v Čečensku se dosud analyzují, ale jejich hlavní aspekty již dnes zformulovali do následujících závěrů:

- rozhodnutí o vojenské operaci bylo správné, neboť šlo o snahu zachovat státní celistvost RF; nedostatky a chyby byly v termínech, metodách, ale i v silách a způsobech řešení čečenského problému;
- Rusko potřebuje fungující mechanismus přijímání významnějších vojensko-politických rozhodnutí na státní úrovni;
- dodržování lidských práv je stejně důležité jak v Čečensku, tak na kterémkoli jiném regionu RF;
- není možné dále odkládat uskutečnění vojenské reformy.

Vojenská reforma by měla být komplexní, měla by tedy zasáhnout všechny oblasti, které jsou spojeny s vojenskou výstavbou. Jejím cílem by měla především být změna systému státního řízení vojenské sféry, která předpokládá změnu organizační struktury a složení ozbrojených sil, systému přípravy voj. odborníků včetně jejich výchovy, změny systému vzdělávání vojáků prezenční služby a systému vybavení vojenskou technikou a výzbrojí.

Výsledkem by mělo být vytvoření principiálně nového modelu vztahu mezi vojenskou a hospodářskou sférou i mezi politikou a společností.

Ruská armáda se podobně jako celá země a její společnost nachází v přechodném období transformace na nové podmínky. Na všech úrovních existuje celá řada problémů - od obsazování nejvyšších velitelských postí po neuspokojivou sociální situaci nižších důstojníků a řadových vojáků s jejich rodinami. Na velitelských místech působí lidé, kteří velmi citlivě vnímají pokořující realitu jako kontrast k bojovým tradicím a ohromnému potenciálu bývalé sovětské armády, který již dnes asi není tak významný v dynamice vývoje konvenčních zbraní, ale nepochybně plní svůj globální účel ve vojenské jaderné oblasti. Specifickým ruským fenoménem, který má z hlediska budoucího vývoje své těžko předvídatelné časové pozadí, je psychologické místo armády ve společnosti. Její neúspěchy jsou neúspěchy dostatečně velké - a možná převážné - části obyvatelstva. Armáda byla „výstavní skříň“ státu a zároveň dokázala daleko více než jiná instituce bývalého SSSR internacionalizovat obyvatelstvo, což je možné v ozbrojených složkách zaznamenat dodnes.

Článek Petera Juzy vyšel v č. 4/1995 slovenského teoretického časopisu Vojenské obzory. Naším čtenářům jej předkládáme po redakční úpravě.